

026 A bas l'harmonie traditionnelle

Vooraf

Op 22 januari 1924 stuurt Mondriaan de Italiaan Enrico Prampolini¹ een brief met een artikel voor plaatsing in het tijdschrift *Noi, rivista d'arte futurista*². De titel van het artikel is *A bas l'harmonie traditionnelle*. Om onbekende redenen heeft Prampolini het artikel nooit geplaatst.

Bron

Van *A bas l'harmonie traditionnelle* zijn twee bronnen bekend. De eerste bron is een facsimile weergave van een Frans manuscript in het boek *Mondrian. Abbasso l'armonia tradizionale*. De tweede bron is een typoscript in het Frans in Mondriaans nalatenschap³.

De eerste bron staat in het boek van Vittorio Orazi⁴ (1967) *Mondrian. Abbasso l'armonia tradizionale*. In dit boek is het manuscript van de tekst *A bas l'harmonie traditionnelle* fotografisch gereproduceerd⁵. De verblijfplaats van het originele manuscript is niet achterhaald. We beschouwen deze facsimiledruk als authentiek, geautoriseerd en voltooid.

Het manuscript op de foto is netjes - met pen - geschreven, zonder correcties en slechts hier en daar een enkele doorhaling. Aan de zijkant van pagina 1 van het manuscript - 'dwars' geschreven - geeft Mondriaan nog typografische aanwijzingen: 'Les mots sousignés ~~~~~ imprimer gras.' De pagina's van het manuscript zijn rechtsboven genummerd van 1 tot 5.

De tweede bron is een typoscript in Mondriaans nalatenschap van de tekst *A bas l'harmonie traditionnelle*. De tekst van het typoscript volgt letterlijk de tekst van de facsimile-uitgave van het manuscript. In het typoscript zijn wel enkele typfouten geslopen: zo wordt bijvoorbeeld in de titel het woord 'traditionnelle' met één 'n' geschreven. De doorhalingen, toevoegingen en onderstrepingen in het manuscript zijn in het typoscript doorgevoerd. Ook de plaats van de naam 'P. Mondrian' en de datering zijn hetzelfde als in de facsimile-uitgave. Waarom, wanneer en door wie het typoscript is vervaardigd, is niet ontdekt.

Basistekst en leestekst

De facsimile-uitgave van het Franse manuscript in het boek van Orazi is de basis voor de leestekst van *A bas l'harmonie traditionnelle*. Het manuscript laat een inktvlek zien op pagina 5. De onduidelijkheden die daardoor zijn ontstaan, zijn opgelost met hulp van de tweede bron, het typoscript. Mondriaans correcties in het manuscript zijn in de leestekst doorgevoerd. Evidente schrijffouten zijn in noten vermeld. De golvend onderstreepte zinsdelen zijn gecursiveerd.

Titel

De leestekst krijgt de titel van het gepubliceerde manuscript: *A bas l'harmonie traditionnelle*.

Datering en ondertekening

Het facsimile-manuscript is gedateerd door Mondriaan 'Paris '24'. Een brief van Mondriaan geeft een meer precieze datering. Mondriaan heeft de brief aan Prampolini gedateerd '22 januari 1924'; hij schrijft daarin: 'Je vous envoie un article dans l'espoir que vous pourrez l'insérer dans un prochain numéro de « NOI ».' Het artikel dat Mondriaan meestuurt met deze brief is de tekst *A bas l'harmonie traditionnelle*. Mondriaan hoopt op plaatsing in Prampolini's tijdschrift *Noi*. De datering van *A bas l'harmonie traditionnelle* is: januari 1924⁶.

Het manuscript is niet ondertekend, maar Mondriaan heeft boven de titel 'P. Mondrian' geschreven.

Ontstaan en publicatie

¹ Enrico Prampolini (1894-1956), Italiaans kunstenaar, redacteur van het tijdschrift *Noi*.

² *Noi, Revue internationale des futuristes*; in 1917 richt Prampolini samen met de schrijver Bino Sanminiati het tijdschrift *Noi* op. Plaats van uitgave: Parijs.

³ Holtzman Deposit: Box 1, Folder 14a. (Digital Appendix: Supplements 026 - A bas l'harmonie traditionnelle (typoscript 14a).)

⁴ Vittorio Orazi is een pseudoniem van Alessandro Prampolini (1891-1975), broer van Enrico Prampolini.

⁵ Vittorio Orazi. *Mondrian. Abbasso l'armonia tradizionale*. Milano, 1967: 47-51.

⁶ In januari 1924 woont Mondriaan in Parijs, 26 Rue du Départ.

Prampolini stuurt Mondriaan vermoedelijk eind 1923 de eerste drie nummers van de tweede serie van *Noi*⁷. Als reactie op het toezenden van *Noi* stuurt Mondriaan Prampolini op 22 januari 1924 een brief en een artikel: 'Monsieur, J'ai reçu trois numéros de la sympathique revue « NOI ». Je regrette qu'il m'est totalement impossible d'y souscrire par raison financière. Je vous envoie un article dans l'espoir que vous pourrez l'insérer dans un prochain numéro de « NOI ». Je le fait pour reprendre mes idées et je n'exige pas de rémunération. Avec une réponse vous m'obligerez beaucoup. Mes salutations et mes sentiments sincères. P. Mondrian.'

Aan zijn vriend en mecenas Sal Slijper⁸ schrijft Mondriaan in februari 1924⁹: '[...] uit Rome kreeg ik ook bericht van plaatsing.' Kennelijk had Mondriaan van Prampolini bericht gekregen, dat de tekst *A bas l'harmonie traditionnelle* geplaatst zou worden in *Noi*; waarom Mondriaans tekst - ondanks de toezegging - nooit is gepubliceerd, is niet achterhaald.

Even later - op 8 maart 1924 - zegt Mondriaan weer aan Sal, dat hij een artikel naar Rome stuurde: 'Je vraag me of ik nog naar andere bladen artikels zond; in Holland niet maar hier en in Rome en in New York.'

Veel later (1967) wordt het volledige Franse manuscript in facsimile en in druk gepubliceerd door Vittorio Orazi. Het boek begint met een foto uit 1927 van Mondriaan en Enrico Prampolini, gemaakt in Mondriaans atelier¹⁰.

Vermelde personen

In *A bas l'harmonie traditionnelle* staat een verwijzing naar een uitspraak van de futurist Filippo Marinetti¹¹: 'déchaînez, partout et exaspérez, l'originalité individuelle'. De aangehaalde tekst staat in een artikel van Marinetti in het augustusnummer (1923) van *Noi*: 'À chacun, chaque jour, un métier différent (l'Inégalité)'¹². Marinetti's artikel stond in een van de drie nummers van *Noi* die Prampolini naar Mondriaan zond.

De aangehaalde woorden uit Marinetti's artikel gebruikt Mondriaan later (1926) nog in *Neo-plasticisme. De Woning - De Straat - De Stad*¹³ en *Le Home - La Rue - La Cité*¹⁴.

Sleutelwoorden

Met een aantal kenschetsende woorden (in alfabetische volgorde) geven we aan wat er in *A bas l'harmonie traditionnelle* besproken wordt. Van de zogenoemde specifieke en soms minder specifieke Mondriaan-woorden wordt een verklarende omschrijving gegeven in het 'Sleutelwoordenregister'¹⁵. De in dit register verduidelijkte sleutelwoorden zijn hieronder cursief weergegeven.

Sleutelwoorden: *abstrait, beauté de la vie, beauté pure, équilibre, expression plastique pure de l'universel, contemplation, contraste permanent, esprit nouveau, harmonie, harmonie Neo-Plasticienne, harmonie nouvelle, harmonie traditionnelle, intuition, (une) langue inchangeable, limitations du temps et de l'espace, Neo-Plasticisme, plastique pure, rapport équilibré, unité pure, universel, vraie plastique.*

Overige opmerkingen

Mondriaan begint *A bas l'harmonie traditionnelle* met het citeren van een zin uit *Le Néo-Plasticisme*: 'C'est cette « dysharmonie » (ancienne conception) qui sera combattue et attaquée partout dans l'art nouveau tant que l'on ne comprendra pas l'harmonie nouvelle.' Deze zin wordt (bijna) letterlijk aangehaald.

Schilderijen ontstaan tijdens schrijfperiode

⁷ Het eerste nummer van *Noi, rivista d'arte futurista* (Rome) verschijnt in juni 1917, tot 1918 verschijnen onregelmatig enkele nummers; in april 1923 wordt de publicatie hervat (de tweede serie) tot eind 1925.

⁸ Salomon B. Slijper (1884-1971), Nederlands makelaar en verzamelaar van Mondriaans werk.

⁹ Een ongedateerde brief, maar gezien de inhoud vermoedelijk daterend van februari 1924. Vindplaats brieven aan Slijper: RKD-MCP – 76-77.

¹⁰ Michel Seuphor is van deze foto afgeknipt. Zie: M. Seuphor. *Piet Mondrian. Life and Work*. New York, [1956]: 32. (Volgens Seuphor is de foto gemaakt in 1926.)

¹¹ Filippo Tommaso Marinetti (1876-1944), oprichter en voorman van het Italiaans Futurisme.

¹² *Noi* 2, no. 1 (augustus 1923) van serie II: 1-2.

¹³ Tekst 038.

¹⁴ Tekst 039.

¹⁵ Digital Appendix: Documentation - Mondrian Vocabulary Explained.

Mondriaan heeft *A bas l'harmonie traditionnelle* op 22 januari 1924 naar Prampolini gestuurd. Hij zal de tekst vermoedelijk in januari 1924 geschreven hebben. Volgens de Catalogue Raisonné heeft Mondriaan in 1923 en 1924 slechts drie schilderijen vervaardigd: B149, B150 en B151/156¹⁶. Hij zal tijdens de periode van het schrijven aan *A bas l'harmonie traditionnelle* met één of meer schilderijen bezig geweest zijn.

¹⁶ CRII: 308-310.